

**SHAXSNI TASDIQLOVCHI HUJJATLARNING ALBAKILASHTIRILISH
HOLATI, TENDENSIYASI VA KRIMINALISTIK MUAMMOLAR****Tulamatov Doniyor Shuxrat o‘g‘li***O‘zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi Akademiyasi
3-o‘quv kursi 325-guruh kursanti, safdor.***Farmonov Javohir Asliddin o‘gli***O‘zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi Akademiyasi
3-o‘quv kursi 325-guruh kursanti, safdor.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada hujjatlarning texnik-kriminplastik ekspertizasiga oid ma‘lumotlar keltirilgan bo‘lib, hujjatlar tushunchasi va tuzilishi, hujjatlarning texnik-kriminplastik ekspertizasining ob‘yektlari haqida asosiy tushunchalar, Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar tushunchasi va tuzilishi, Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarning ekspert-kriminalistik tadqiqotlarida uchraydigan muammo va tavsiyalar, zamonaviy Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar tuzilishi haqida ma‘lumotlar keltirilgan. Bundan tashqari hujjatlarning texnik-kriminplastik ekspertizasining hozirgi kundagi zamonaviy imkoniyatlari hamda ilmiy asoslari, amaliyotidagi mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: hujjat, Shaxsni tasdiqlovchi hujjat, pasport, qalbaki hujjat, identifikatsiya, soxtalashtirish, rekvizitlar, kriminalistik tadqiqot

**FALSIFICATION OF IDENTITY DOCUMENTS , TREND AND
CRIMINALISTIC PROBLEMS.**

Annotation: This article provides information on technical-criminoplastic examination of documents, provides information on the concept and structure of documents, basic concepts about objects of technical-criminoplastic examination of documents, the concept and structure of identity documents, problems and recommendations found in expert-criminalistic studies of identity documents, the structure of modern identity documents. In addition, the modern capabilities of the technical-criminoplastic examination of the documents and the scientific basis, the existing problems in their practice and recommendations for their elimination are given.

Key words: document, identity document, passport, forged document, identification, forgery, props, criminalistic research

**СОСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ И КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ
ПОДДЕЛКИ ДОКУМЕНТОВ, УДОСТОВЕРЯЮЩИХ ЛИЧНОСТЬ**

Аннотация: В данной статье представлены сведения, относящиеся к технико-криминалистической экспертизе документов, даны Основные понятия о понятии и структуре документов, об объектах технико-криминалистической экспертизы документов, о понятии и структуре документов, удостоверяющих личность, о проблемах и рекомендациях, встречающихся в экспертно-криминалистических

исследованиях документов, удостоверяющих личность, о структуре современных документов, удостоверяющих личность. Кроме того, даны современные возможности и научные основы технико-криминалистической экспертизы документов, а также рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: документ, удостоверение личности, паспорт, поддельный документ, удостоверение личности, подделка, реквизиты, криминалистическое исследование

Kirish: Ichki ishlar organlarining tergov va operativ-qidiruv amaliyoti soxasida jinoyatning ayrim turlarini ochish va tergov qilishda odatda, qalbakilashtirilgan hujjatlar, ayniqsa Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarning soxtalashtirilishi yoki qalbakilashtirilishi uchraydi.

Sud va tergov tamaliyotining taxlili shuni ko'rsatadiki, jinoyatlarni ochish va tergov qilishda xamda fuqarolik ishlarini ko'rib chiqishda, hujjatlarning texnik-kriminalistik ekspertizalarini o'tkazishga zarurat mavjud. Ekspertiza tadqiqotlari natijasida olingan ma'lumotlar sodir etilgan qilmishning alohida sharoitlarini aniqlashtirishga, jinoyatchini fosh etishga, jabrlanuvchining shahsini va huquqbuzarlar tomonidan yetkazilgan zararining miqdorini aniqlashga imkon yaratadai.

Hujjatlarning texnik-kriminalistik ekspertizasi va hujjatlar tadqiqotlarining natijalari ko'rilayotgan jinoyat ishi bo'yicha isbotlov va qidiruvga oid ma'lumotlarning manbaalaridan biri hisoblanadai. Hujjatlarning rekvizitlari va materiallari, shuningdek, ularni tayyorlashda ishlatilgan texnik vositalarni o'rganar ekan ekspert, ko'rilayotgan jinoyat ishi doirasida hujjatlarning qalbakilashtirish holati va usullarini o'rganish bilan chegaralanib qolmaydi. Ekspertiza xulosalari turlicha ma'lumotlar, masalan, tahminiy ijrochi yoki jinoyatchining tasmol qilinayotgan kasbi, poligrafiyalarni o'z ichiga oladi. Qog'oz ishlab chiqarish sohasidagi maxsus bilimlardarajasi yoki jinoyatchilarni qidiruv faoliyatini maqsadga yo'nalgan tarzda olib borishga imkon beruvchi boshqa shart-sharoitlar haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lishi mumkin.

2.Asosiy qism: Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar va ularni tadqiq qilish.

Shaxsni tasdiqlovchi hujjat (shuningdek, identifikator va boshq.) insonning shaxsini tasdiqlash uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan har qanday hujjatdir. Kichik, standart kredit karta o'lchamidagi shaklda chiqarilgan bo'lsa, u odatda shaxsiy guvoxnoma (ID karta, fuqarolik kartasi) yoki pasport kartasi deb ataladi. Ba'zi mamlakatlar majburiy yoki majburiy bo'lmagan milliy identifikatsiya kartalari sifatida rasmiy Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarni chiqaradi, boshqalari esa mintaqaviy identifikatsiya yoki norasmiy hujjatlar yordamida Shaxsni tasdiqlashni talab qilishi mumkin. Shaxsni tasdiqlovchi hujjat shaxsning fotosuratini o'z ichiga olgan bo'lsa, uni ID-foto deb atash mumkin.

Rasmiy shaxsni tasdiqlovchi hujjat bo'lmagan taqdirda, haydovchilik guvoxnomasi shaxsni tasdiqlash uchun ko'plab mamlakatlarda qabul qilinishi mumkin. Ba'zi mamlakatlar haydovchilik guvoxnomalarini identifikatsiya qilish uchun qabul qilmaydi, chunki bu mamlakatlarda ular hujjat sifatida muddati tugamaydi va eski yoki osonlikcha qalbakilashtirilishi mumkin. Aksariyat mamlakatlar pasportni identifikatsiya shakli sifatida qabul qiladi. Ba'zi mamlakatlar barcha odamlardan har doim shaxsini tasdiqlovchi hujjatga

ega bo'lishini talab qiladi. Ko'pgina mamlakatlar barcha xorijliklardan pasport yoki ba'zan o'z mamlakatining milliy shaxsiy guvoxnomasi bo'lishini talab qiladi.

Shaxsni tasdiqlovchi hujjat shaxsning u haqidagi uning shaxsini tasdiqlovchi ma'lumotlarga ega bo'lish uchun ishlatiladi. Shaxsni tasdiqlovchi hujjat va ma'lumotlar bazasi o'rtasidagi aloqa hujjatida mavjud bo'lgan shaxsiy ma'lumotlarga asoslanadi, masalan, hujjat egasining to'liq ismi, yoshi, tug'ilgan sanasi, manzili, identifikatsiya raqami, karta raqami, jinsi, fuqaroligi va boshqalar. Noyob milliy identifikatsiya raqami eng xavfsiz usuldir, lekin ba'zi mamlakatlarda bunday raqamlar yo'q yoki Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarda ko'rsatilmaydi.

Insonning shaxs sifatida kim ekanligini isbotlovchi va tasdiqlovchi, o'zida ushbu shaxsning suratini, familiya, ism-sharif, tug'ilgan yil va joy kabi asosiy demografik ma'lumotlarni aks ettiruvchi, vakolatli davlat organlari tomonidan beriladigan, belgilangan tartibda, belgilangan materiallar yordamida ishlab chiqarilgan, barcha zaruriy rekvizit va himoya belgilariga ega bo'lgan xujjatlar shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar deyiladi. SHaxsni tasdiqlovchi hujjatlar turli maqsadlarda foydalanish uchun mo'ljallangan bo'lishi mumkin. Jumladan, davlat idoralariga ishga kirish, ta'lim muassasalariga ariza topshirish, avtotransport vositasini boshqarishga bo'lgan huquqni aks ettirish, sayoxat qilish, muayyan rasmiy davlat idorasi xodimi ekanligini tasdiqlash va boshqalar bunga misol bo'la oladi. SHaxsni tasdiqlovchi xujjatlar muxim ahamiyatga ega bo'lgan xujjatlar xisoblanadi. SHu sababli, shaxsni tasdiqlovchi xujjatlar boshqa rasmiy xujjatlarga nisbatan bir muncha ishonchli, ishlab chiqarilishi murakkab xisoblanadi. Bundan tashqari, shaxsni tasdiqlovchi xujjatlarda boshqa rasmiy xujjatlarda uchramaydigan ximoya belgilarini uchratish mumkin. Bular jumlasiga gilyosh naqshlari, suv belgilari, tasvir ximoyasi, ultrabinafsha nurlarida ta'sirlanuvchi belgilar va boshqalarni misol qilib keltirish mumkin.

Gilyosh naqshlari. Bu juda aniq, murakkab va takrorlanuvchi naqshlardan iborat dekorativ texnika. YAshirin mikromatnli nozik chiziqli Gilyosh naqshlari qalbakilashtirish va mikro-bosib chiqarishni oldini-olishga qaratilgan. Odatda bunday naqshlar egri chiziqlarida mikro o'lchamdagi yozuvlar mavjud bo'ladi. Ximoya belgilarining turli tumanligi qalbakilashtirish usullarining turlicha va xilma-xilligi bilan xarakterlanadi. Gilyosh naqshlari asosan qalbakilashtirish usullari ichida eng keng tarqalgan usullardan biri bo'lgan nusha ko'chiruvchi apparatlar yordamida shaxsni tasdiqlovchi xujjatlarning nushasini ko'chirishga qarshi vochita sifatida foydalaniladi. Gilyosh naqshlari mavjud bo'lgan hujjat nusha ko'chiruvchi uskuna orqali nushalanganda, ko'chirilgan nushada naqshlarning aniqligi, naqsh chiziqlari orasidagi masofaning bir xilligi aks etmaydi.

Suv belgilari. Bir nesa asrlar ilgari moybo'yoqli qog'ozlar qog'oz tayyorlash jarayonida qo'llaniladigan identifikatsiya belgilari sifatida boshlangan. Qog'oz ishlab chiqarish vaqtida nam qog'oz belgi bilan muxrlanadi. Belgilangan joy atrofidagi qog'ozga qaraganda ingichka bo'lib qoladi va shuning uchun suv belgisi deb nomlanadi. Ushbu qog'oz quruq va nurga yaqinlashganda suv belgisini ko'rsatadi. Keyinchalik bu jarayon rasmiy hujjatlar, pullar, shtamplar haqiqiylikini tekshirish va umuman qalbakilashtirishni oldini olish uchun foydalanila boshlandi. Suv belgilari soxta xujjat ishlab chiqarilishini oldini olish maqsadida hamda fuqarolar tomonidan valyutaning haqiqiylikini bilishda yordam berishi uchun qo'llaniladi.

3.Xulosa. Pasportlarning kriminalistik tadqiqotlaridagi zamonaviy muammolar texnologiya, globallashtirish va jinoyatchilarning rivojlanayotgan taktikasidagi yutuqlardan kelib chiqadi. Mana ba'zi zamonaviy muammolar:

a) murakkablashtirilgan qalbakilashtirish texnikasi Jinoyatchilar asl hujjatlarga o'xshash soxta pasportlarni yaratish uchun ilg'or bosib chiqarish texnikasi va materiallaridan foydalanadilar. Ushbu qalbakilashtirishni an'anaviy autentifikatsiya usullari yordamida aniqlash qiyin bo'lishi mumkin.

b) raqamli manipulyatsiya va firibgarlik - raqamli tahrirlash dasturining paydo bo'lishi bilan jinoyatchilar pasport rasmlari va ma'lumotlarini elektron shaklda o'zgartirishi, qonuniy ko'rinadigan soxta hujjatlarni yaratishi mumkin. Ushbu raqamli manipulyatsiya hujjatning haqiqiylikini tekshirish uchun topshirilgan sud ekspertlari uchun katta qiyinchilik tug'diradi.

c) shaxsni o'g'irlash va ushbu shaxsga taqlid qilish - o'g'irlanishi borayotgan bir tashvish, jinoyatchilar firibgarlik yo'li boshqalarning nomlari pasport olish uchun shaxsiy ma'lumotlarini o'g'irlash orqali. Bu holatlarga olib kelishi mumkin shaxsni taqlid qilish, bu yerda shaxslar sayohat qilish yoki noqonuniy faoliyat yuritish uchun o'g'irlangan shaxslardan foydalanadilar.

d) hujjatlarni legallashtirish va odam savdosi - jinoiy tashkilotlar hujjatlarni yuvish va odam savdosi bilan shug'ullanadi, noqonuniy yo'llar bilan haqiqiy pasportlarni oladi yoki o'g'irlangan pasportlarni kelib chiqishini yashirish uchun o'zgartiradi. Keyinchalik ushbu hujjatlar qora bozorda sotiladi yoki jismoniy shaxslar tomonidan chegara nazorat punktlarida aniqlanishdan qochish uchun foydalaniladi.

e) biometrik va chip manipulyatsiyasi - raqamli ma'lumotlarni o'z ichiga olgan chiplar bilan jihozlangan biometrik pasportlar manipulyatsiya va buzilishlarga qarshi himoyasiz. Jinoyatchilar biometrik tekshirish tizimlarini chetlab o'tadigan soxta pasportlarni yaratish uchun biometrik ma'lumotlarni o'zgartirishga yoki klonlashga urinishlari mumkin.

f) ichki tahdidlar va korrupsiya - pasport berishga vakolatli organlar ichidagi ichki tahdidlar katta xavf tug'diradi, korrupsiyaga moyil amaldorlar soxta pasport berish yoki shaxsiy manfaatlari uchun pasport yozuvlarini boshqarish vakolatlaridan suiiste'mol qiladilar.

g) transchegaraviy jinoyat tarmoqlari - jinoiy tarmoqlar chegaralar bo'ylab ishlaydi, shaxni tasdiqlovchi hujjatlarni qalbakilashtirish va odam savdosini yengillashtirish uchun pasport xavfsizligi choralari va yurisdiksiya chegaralaridagi farqlardan foydalanadi.

h) rivojlanayotgan texnologiyalar va xavfsizlik kamchiliklari - 3D bosib chiqarish va deepfake texnologiyasi kabi texnologiyalarning jadal rivojlanishi pasportni autentifikatsiya qilish uchun yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu rivojlanayotgan texnologiyalar an'anaviy xavfsizlik choralari bilan aniqlanishdan qochadigan juda real soxta hujjatlarni yaratish uchun ishlatilishi mumkin.

Ushbu zamonaviy muammolarni hal qilish texnologik innovatsiyalar, xalqaro hamkorlik va sud ekspertizasini birlashtirgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Rivojlanayotgan tahdidlarning oldini olish va o'zgaruvchan sharoitlarga moslashish orqali hujjatlarning kriminalistik tadqiqotchilari shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarning qalbakilashtirilishi holatlari bilan samarali kurashishlari va sayohat hujjatlarining yaxlitligini saqlashlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Sud ekspertizasi to‘g‘risida”gi qonuni
3. T.B.Mamatqulov, A.D.Xusanov, S.A.Nurumbetova, A.A.Zulfiqorov: Hujjatlarning texnik-kriminalistik ekspertizasi: Ma‘ruzalar kursi
4. T.B.Mamatqulov: Kriminalistika: Darslik
5. Damirovich, M. R., Ibragimovich, T. I., & Sattarovich, A. U. (2022). The Role Of Spiritual And Educational Events In Promoting The Ideas Of Religious Tolerance And International Health. *Brazilian Journal of Implantology and Health Sciences*, 4(5), 42-47.
6. DAMIROVICH, M. R., IBRAGIMJANOVICH, T. I., & UGLI, K. N. K. (2021). The role of family, community and education in the development of patriotic spirit in youth. *JournalNX*, 7(1), 311-314.
7. Tuychieva, I., Aripov, S., Madaminova, D., & Mustaev, R. (2021). The Pedagogical System Of Preparing Boys For Family Relationships In General Secondary Schools. *湖南大学学报 (自然科学版)*, 48(8), 8.
8. Tuychieva, I., Aripov, S., Madaminova, D., & Mustaev, R. (2023, June). Language and computer in the development of communicative competence of school children. In *AIP Conference Proceedings (Vol. 2789, No. 1)*. AIP Publishing.